

කඩායක-අප්කඩායක සහ ථේරවාද ලාංකීය අධ්‍යාපනය

සූරියවැව සුමේධ හිමි

හැඳින්වීම

ශ්‍රී ලාංකේය ථේරවාද බෞද්ධ අධ්‍යාපනය ඇරඹෙනුයේ මහාවිහාරය මූලික කරගෙන ය. මහාවිහාරය යනු අනාදිමත් කාලයක් තිස්සේ බුද්ධ චචනය අධ්‍යයනය කරමින් බෞද්ධ සාහිත්‍යයක් මෙන් ම මහාවිහාරයීය ථේරවාද බෞද්ධ අධ්‍යාපන ක්‍රමවේදයක් සකස් කළ ආයතනයක් සේ ම පරම්පරාවක් ද වේ. එකී අධ්‍යාපන ක්‍රමවේදය බොහෝදුරට බුද්ධකාලීන අධ්‍යාපන ක්‍රමවේදය ඔස්සේ සංවර්ධනය කරගත් අධ්‍යාපන ක්‍රමවේදයකි. ලක්දිව බුදුසසුනෙහි විර ව්‍යාප්තියටත් හික්ෂු අධ්‍යාපනයෙහි ගුණාත්මක භාවය රැකගන්නටත් එහි අභිවෘද්ධිදායකත්වය උදෙසාත් එකී ථේරවාද බෞද්ධ අධ්‍යාපන ක්‍රමවේදය දැඩිව බලපා තිබේ. එය අතිශයින් ම සම්භාව්‍ය ලක්ෂණවලින් සමන්විත පර්යාප්ති, පටිපත්ති සහ පටිවේද සහිත වාරිකු වාරිකු ප්‍රතිබද්ධ ක්‍රියාවලියකි.

අද්‍යතනය වන විට එකී ක්‍රමවේදයේ පරිහාණියක් දක්නට ලැබෙන අතර එහි බලපෑමෙන් ථේරවාද බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ කඩාවැටීමක් මෙන් ම හික්ෂු ශාසනයේ පරිහාණියක් ද සිදුව ඇති බව අපගේ පිළිගැනීම යි. මෙම පරිහාණියට බුද්ධකාලීන සමාජයේ සිට ම ක්‍රමානුකූලව සංවර්ධනය වෙමින් ආ විශේෂයෙන් ලක්දිව මහාවිහාරය පදනම්ව ක්‍රියාත්මක වූ කඩායක-අප්කඩායක අධ්‍යාපන ක්‍රමය අතහැර දැමීම එයට ප්‍රබල ලෙස බලපා තිබේ යැයි අපගේ නිරීක්ෂණය යි. බොහෝදුරට ලක්දිව හික්ෂු අධ්‍යාපනය පිළිබඳ සාකච්ඡා වන ස්ථානයන්හි මෙම කඩායක-අප්කඩායක ක්‍රමයේ පරිහාණිය පිළිබඳ විධිමත් අවධානයක් යොමු කොට නැත. එබැවින් මෙහි මූලික ම අරමුණ වන්නේ එලෙස පරිහාණියට ගිය මහාවිහාරය පදනම්ව පැවැති ථේරවාද ලාංකීය අධ්‍යාපන ක්‍රමයේ කඩායක-අප්කඩායක ලක්ෂණ පරිහාණිය පිළිබඳ සාකච්ඡා කිරීම යි.

පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය

ථේරවාද ලාංකීය අධ්‍යාපනයේ පරිහාණියට කඩායක-අප්කඩායක ලක්ෂණ අතහැර දැමීම බලපෑවේ ද ? යන පර්යේෂණ ගැටලුව මූලික කරගත් මෙම පර්යේෂණය ප්‍රාථමික හා ද්විතීයික මූලාශ්‍රය පදනම්ව සිදුකෙරෙන අතර ශාස්ත්‍රීය සඟරා/ලිපි මූලාශ්‍රය ද ආශ්‍රය කිරීමට බලාපොරොත්තු වේ.

පර්යේෂණ සාකච්ඡාව

වෛදික යුගයේ අධ්‍යාපනය යාග හෝම මන්ත්‍ර ගීතිකා මූලිකව පැවතියා සේ බෞද්ධ අධ්‍යාපනය සමන්විත වූයේ විරාගය මුල්කරගෙන ය. එකී ක්‍රමය තුළ බෞද්ධ

අධ්‍යාපන ක්‍රමය මුල්කාලීනව කෙසේ වෙතත් පසුකාලීනව ක්‍රියාකාරී-අක්‍රියක ලක්ෂණවලින් සමන්විතව සංවර්ධනය වෙමින් පැවතී ඇත. ක්‍රියාකාරී-අක්‍රියක ලක්ෂණ පිළිබඳව අපට හමුවන ප්‍රධානතම මූලාශ්‍රය අග්ගඤ්ඤ සූත්‍රය යි. එම සූත්‍රයේ එන ආකාරයට අක්‍රියක ධර්මයන් බැහැර කරන පිරිස් වනගතව සුදුසු කල්හි වනයෙන් එපිට වැඩ පිණිසභාතාදිය කරමින් නැවත වනගතව ධ්‍යාන වැඩු අය 'ක්‍රියාකාරී' යනුවෙන් හඳුන්වා ඇති අතර එලෙස වනගතව අක්‍රියක ධර්මයන් බැහැර කිරීමේ වැඩපිළිවෙළ වූ ධ්‍යාන වැඩීම කළ නොහැකි අය ගම්නියම්ගම් පෙදෙස්වලට අවුත් ග්‍රන්ථ ධුරය වඩමින් කටයුතු කළ බැවින් 'අක්‍රියක' නමින් හැඳින් වූ බව දැක්වෙයි. මෙහි දී අක්‍රියක යන්න මුල්කාලීනව නියෝධාර්ථයෙහි යෙදුන ද බෞද්ධ අධ්‍යාපන ක්‍රමයේ ලක්දිව විකාශය දෙස බැලීමේ දී ක්‍රියාකාරී-අක්‍රියක ස්වභාවය සාමාන්‍ය තත්ත්වයකට පත්ව තිබුණි. ඇතැම් අය මෙම ක්‍රියාකාරී-අක්‍රියක ලක්ෂණ ග්‍රන්ථ ධුර-විදර්ශනා ධුර යන යෙදුම්වලට සමාන ලෙස යොදා තිබේ.

පාලි භාෂාවේ 'ක්‍රියාකාරී' යන පදය සංස්කෘතයෙහි 'ධ්‍යානකාරී' යනුවෙන් යෙදෙන අතර, මෙහි එන 'ක්‍රියා' ධාතුව ගැඹුරින් සිතීම, ධ්‍යාන වඩන යන අරුත් ගැන්වෙන්නකි. එහි අනෙක් විරුද්ධාර්ථය නම් අක්‍රියක වන අතර එහි අර්ථය නම් ගැඹුරින් කල්පනා නොකරන්නා සහ ධ්‍යාන නොවඩන්නා යන්නයි. අධ්‍යාපන නැතිනම් අධ්‍යාපනය මෙමඟින් නිෂ්පන්න වූවා යැයි ඇතැම්හු කල්පනා කරති. කෙසේ වෙතත් ක්‍රියාකාරී-අක්‍රියක යන්න ලක්දිව බෞද්ධ අධ්‍යාපනය ක්‍රමය තුළ සම්භාව්‍ය ලෙස විද්‍යාමාන වූ ග්‍රන්ථ ධුරය සහ විපස්සනා ධුරය යැයි සඳහන් කිරීම සාවද්‍ය නොවේ. ග්‍රන්ථ ධුරය-විපස්සනා ධුරය අවිධිකල්පවත් වහන්සේලා බුද්ධකාලීන සමාජයට ඇඳීමට උත්සාහ කළ ද එහි සංවර්ධනම අවස්ථාව ලක්දිව මහාවිහාර අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථානයේ ආරම්භය ලෙස දැක්වීම උචිත ය. එනම් ක්‍රියාකාරී යනුවෙන් සිත දියුණු කරන නැතිනම් අධ්‍යාත්මය දියුණු කරන ප්‍රතිපත්ති ගරුක භික්ෂු අධ්‍යාපන ක්‍රමයක් මෙන් ම ඒ තුළ ම ගොඩනැගුණු පර්යාප්තිධර නැතිනම් ධර්ම අධ්‍යයන සහිත භික්ෂු අධ්‍යාපනයක් අක්‍රියක යනුවෙන් ක්‍රියාත්මක වූ බවයි. ඇතැම්හු මෙය විවිධ නාමයන්ගෙන් හඳුනාගන්න ද ඒ සඳහා සුදුසු ම භාවිතය ක්‍රියාකාරී-අක්‍රියක යන්න බව අපගේ යෝජනාව යි. එනමුත් මෙම ක්‍රියාකාරී-අක්‍රියක යන්න විනය දෙවැනි කොට සූත්‍ර පළමු කොට සිතූ තත්ත්වය නොවන බව සිහිකට යුතුය.

ලක්දිව ථෙරවාද බෞද්ධ අධ්‍යාපන ක්‍රමය තුළ බුදුසසුනෙහි විරස්ථිතිය සහ භික්ෂු ශාසනයේ සංවර්ධනම අවධිය නිරූපණය වූයේ ද ඉතා ම විධිමත්ව ක්‍රියාකාරී-අක්‍රියක ලක්ෂණ සහිත අධ්‍යාපන ක්‍රමය ක්‍රියාත්මක වූ අවස්ථාවන්හි දී ය. අක්‍රියක යන්න භාෂාක පරම්පරාවක් ලෙස සංවර්ධිතව පැවැත ආ අතර ක්‍රියාකාරී ලක්ෂණවලින් සමන්විත වීම අක්‍රියකගේ ප්‍රධාන කාර්යභාරය ද විය. එය ක්‍රමානුකූලව අද්‍යයනය වන විට පරිභාෂිතය කරා ළඟාවීමත් සටහන් මූලික කරගත් ක්‍රමවේදයක් භික්ෂු අධ්‍යාපනය ඇතුළුව බෞද්ධ අධ්‍යාපනය තුළ වෙළා ගැනීමත් නිසා වර්තමානයේ ආදි දියුණුව පිරිහීමත් සිදුවිය.

මහාවිහාරය මූලික කරගෙන බිහි වූ ලක්දිව ථෙරවාද බෞද්ධ අධ්‍යාපන ක්‍රියාවලිය තුළ ජීවිතය දෙස ගැඹුරින් විමසා බැලීමටත්, ධ්‍යාන වැඩීමටත් මෙන් ම ධර්ම අධ්‍යයනයටත් භික්ෂුව යොමු කළ අයුරු එකල කතා ප්‍රවාහයින් විමසා බැලීමේ දී අපට පෙනීයයි.

අද වන විට ඥානය ලබාගන්නා ක්‍රමය කියවීම මූලික කරගත්ත ද මහාවිහාර සම්ප්‍රදායේ බෞද්ධ අධ්‍යාපන ක්‍රමය තුළ ක්‍රමයක-අප්‍රකාශක තුළින් ඥානය ලබා ගැනීමට භාවිත වී තිබේ. ධාරණය ප්‍රමුඛ කොටගත් එනම් අප්‍රකාශක ක්‍රමය මූලික කරගත්ත ද එම ඥානය පිළිබඳ ගැඹුරින් කල්පනා කිරීම සහ ප්‍රතිපත්තිගරුක වීම නම් වූ ක්‍රමය ද මිශ්‍රව පැවැති බව පැහැදිලි ය. කෙතරම් ධාරණ ශක්තියක් තිබුණ ද ඔහු තුළ ක්‍රමයක ලක්ෂණ නොපැවතියේ නම් එකී තැනැත්තා ආශ්‍රයෙන් හික්මෙන්නට එදා පැකිළුණේ ය. පොලොන්නරු යුගයේ වැඩ සිටි මහාරක්ඛිත තෙරුන්ගේ පුවත එයට නිදසුන් ය. සමන්තපාසාදිකාවට අනුව බහුස්සුන බව තෙවදැරුම් වන අතර එයට ධාරණය, අධ්‍යයනය පදනම් කරගත් අප්‍රකාශක ලක්ෂණ ද, රහත් බවට පමුණුවන කමටහන් ආදිය ප්‍රගුණ කරන බැවින් ක්‍රමයක ලක්ෂණ ද අයත් ය. එසේ සම්පූර්ණ වන තැනැත්තාට තවකෙකු හික්මවන්නට සහ සිව්දෙස නිදහස්ව ස්වෛරීව හැසිරෙන්නට ඉඩ සැලසුනි.

හික්ෂුවගේ උගත්කම අප්‍රකාශකකමින් නිරූපණය වූ අතර උන්වහන්සේගේ නිහතමානිකම සහ අධ්‍යාත්මික දියුණුව ක්‍රමයකකමින් නිරූපණය විය. ලක්දිව ප්‍රකටව වැඩසිටි උගත් තුලාධාර පබ්බතවාසී ධම්මරක්ඛිත තෙරුන් තමන්වහන්සේ විසින් ඉගැන් වූ ත්‍රිපිටක වූලාභය තෙරුන්ගෙන් කමටහන් ගෙන රහත් බව ලැබීම මෙම ක්‍රමයක-අප්‍රකාශක ලක්දිව බෞද්ධ අධ්‍යාපන ක්‍රමයේ භාවිත වූ විශේෂ තත්ත්වයක් පෙන්නුම් කරන්නකි. මෙවැනි නිදසුන් අවිච්චිකාපාලියේ කොතෙකුත් තිබේ.

කෙතරම් උගත් තත්ත්වයට පත්වූණ ද අධ්‍යාත්මය පිරිහුණ අයෙකුට ධර්ම ඉගැන්වීම හෝ හික්මවීමට එවක තෙරවරු ඉඩකඩ ලබා නොදුන් හ. එමනිසා සියල්ලන් ක්‍රමයක-අප්‍රකාශක ලක්ෂණවලින් සමන්විත වීම අනිවාර්ය වී තිබුණි. මුල්බුදුසමයාගත ඉගැන්වීම් අනුව ද මෙම ක්‍රමයක-අප්‍රකාශක ප්‍රතිපදාව විද්‍යමාන වෙයි. මජ්ඣනිකායාගත කීටාගිරි සූත්‍රය මෙන් ම අංගුත්තරනිකායාගත පුණ්ණිය සූත්‍රය ද මෙම ලක්ෂණ විවරණය කරන සූත්‍රද්වයකි. එම සූත්‍රවල එන ප්‍රධාන කාරණය නම් "උපසඛ්ඛමන්තො පයිරුපාසති, පයිරුපාසන්තො සොතං ඔදහති, ඔහිතසොතො ධම්මං සුණාති, සුත්වා ධම්මං ධාරෙති, ධනානං ධම්මානං අත්ථං උපපරික්ඛති, අත්ථං උපපරික්ඛතො ධම්මා නිජ්ඣානංඛමන්ති, ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තියා සති ඡන්දො ඡායති, ඡන්දඡාතො උස්සහති, උස්සාහෙන්වා තුලෙති, තුලයිත්වා පදහති, පහිතත්තො සමානො කායෙන වෙච්ච පරමසච්චං සච්ඡිකරොති, පඤ්ඤාය ව නං අභිවිජ්ඣා පස්සති." යනුවෙන් එන ඉගැන්වීම් ක්‍රමය ක්‍රමයක-අප්‍රකාශක ක්‍රමය පිළිබිඹු කරන්නකි.

මහාවිහාරයීය මෙම අධ්‍යාපන ක්‍රමය ක්‍රමිකව විකාශය වෙමින් අප්‍රකාශක වීම ප්‍රමුඛව සැලකුව ද එහි ගුණාත්මක භාවය රැකගැනීම උදෙසා ක්‍රමයක ලක්ෂණ ද රැකගනිමින් පැවැත ගෙන අවුත් තිබේ. අප්‍රකාශක බව ක්‍රමානුකූලව සංවර්ධනය වෙමින් ලෞකික විෂයන් බොහෝ ගණනක ප්‍රවිණයන් බවට හික්ෂුන් පත්වෙද්දී ආධ්‍යාත්මික ශික්ෂණය උදෙසා ද කටයුතු කරමින් ධ්‍යායක ගුණය ද රැකගෙන තිබේ. පසුකාලීන යුගවල දී ද ලක්දිව බෞද්ධ අධ්‍යාපන ක්‍රමය තුළ මෙම ලක්ෂණය හීන වූවායැයි පැවැසිය නොහැකිය. මන්ද ලෞකික දියුණුව මෙන් ම ආධ්‍යාත්මික දියුණුව උදෙසා ද හික්ෂුව ක්‍රියාකළ බවට නිදසුන් ඓතිහාසික මූලාශ්‍රයන්හි පැහැදිලි වේ. කෝට්ටේ යුගය වන විට ද වනවාසීව කටයුතු කරමින් ආධ්‍යාත්මික දියුණුව උදෙසා කටයුතු කළ මහතෙරවරුන් ග්‍රන්ථධුරය ද වැඩු බව විදාගම මහා මෙමතී තෙරුන්ගේ අපදානයෙන් පැහැදිලි වේ. සංදේශ කාව්‍යයන්හි එන ආරාම වර්ණනා විමසීමේ දී ද ආදි ලක්ෂණ විද්‍යමාන ආරාම

අධ්‍යාපනයක් පැවති බව දැකගත හැකිය. එහි මෑතකාලීන අවස්ථාව වන විද්‍යෝදය විද්‍යාලකාර පිරිවෙන් සමය දක්වා ම ක්‍රියාවලියක් ලක්ෂණවලින් සමන්විත ථේරවාද බෞද්ධ අධ්‍යාපන ක්‍රියාවලියක් ක්‍රියාත්මක වූ අතර ඉතිකිබිතිව එහි පරිහාණියක් දක්නට ලැබුණි.

පර්යේෂණ නිගමනය

ප්‍රාග් බෞද්ධ යුගයේ සිට ම පැවැති ක්‍රියාවලියක් නම් වූ ඥානය ලබාගැනීමේ ක්‍රමවේදය ක්‍රමානුකූලව සංවර්ධනය වෙමින් අවුත් ලක්දිව මහාවිහාරය පදනම් කරගනිමින් ආරම්භ වූ අධ්‍යාපනික ක්‍රියාවලිය තුළ ප්‍රමුඛ ලක්ෂණ දෙකක් ලෙස හැඳින්විය හැකි වී තිබූ ආකාරය අප විසින් අධ්‍යයනය කරන ලදී. අනුරාධපුර යුගයෙන් ඇරඹී එම ලක්දිව බෞද්ධ අධ්‍යාපන ලක්ෂණද්වය සහිත ක්‍රියාවලිය මෑතකාලීන විද්‍යෝදය විද්‍යාලකාර මහපිරිවෙන් දක්වා වෙනස් වෙමින් එහෙත් ගුණාත්මක බව රක්ෂා කරමින් පැවත ආ හැටිත් නිරීක්ෂණය කරන ලදී. බොහෝදුරට පරිපාලන ක්ෂේත්‍රය රහිතව ගත් කල්හි හික්ෂු අධ්‍යාපනයේ මෙන් ම සමස්ත බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ ගුණාත්මකභාවය විනාශ වී යාමට මෙම ක්‍රියාවලියක් ලක්ෂණ සහිත ථේරවාද අධ්‍යාපන ක්‍රමයේ කඩා වැටීම බලපා ඇති බව අපගේ නිගමනය යි.

ප්‍රමුඛ පද - ථේරවාද අධ්‍යාපනය, ක්‍රියාවලිය, අපේක්ෂා, මහාවිහාරය, ග්‍රන්ථ ධුරය

මූලාශ්‍රය

අදිකාරම්, ඊ.ඩබ්., (2013) පැරණි ලක්දිව බෞද්ධ ඉතිහාසය, දෙහිවල, බෞද්ධ සංස්කෘතික හස්තකාව්‍යය.
පාසාදිකා ශාස්ත්‍රීය සංග්‍රහය, (2017) සංස්. එල්ලාවල තිලකවංස හිමි, සූරියවැව සුමේධ හිමි, මාලමි, අශෝකාරාමය.
ධම්මපදවිද්වතුන්. (1999) රාජකීය ආසියාතික සංගමය,
බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා. (බු.ව. 2549). නැදිමාල: බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය.
රාහුල හිමි, වල්පොල, (2009) ලක්දිව බුදුසමයේ ඉතිහාසය, කොළඹ 10, ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ.